

УДК 334.716

Інна Олексіївна КУЗНЕЦОВА

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та зовнішньоекономічної діяльності, Одеський національний економічний університет, e-mail: inna.stream@mail.ru

Олена Олегівна КЮНЕ

викладач кафедри інформаційних систем в економіці, Одеський національний економічний університет, e-mail: eуona@mail.ru

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА

Кузнецова, І. О. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства / Інна Олексіївна Кузнецова, Олена Олегівна Кюне // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверякова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 3. – № 58. – С. 120–128.

***Анотація.** У статті визначено зміст поняття «загроза економічній безпеці підприємства». Систематизовано загрози економічній безпеці підприємства за основними класифікаційними ознаками. Розглянуто форми їх прояву, надано загальну характеристику та узагальнено їх вплив на діяльність підприємства. На основі критичного аналізу доповнено існуючу класифікацію ознакою за циклом управління та виокремлено стратегічні, поточні й оперативні види загроз. Обґрунтовано доцільність ієрархічного складу загроз за джерелом виникнення. Запропоновано в угрупованні загроз економічній безпеці використовувати ієрархічну та фасетні види класифікації.*

***Ключові слова:** економічна безпека підприємства; загрози; класифікація; цикл; управління; ієрархія.*

Инна Алексеевна КУЗНЕЦОВА

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой менеджмента организаций и внешнеэкономической деятельности, Одесский национальный экономический университет, e-mail: inna.stream@mail.ru

Елена Олеговна КЮНЕ

преподаватель кафедры информационных систем в экономике, Одесский национальный экономический университет, e-mail: eуona@mail.ru

КЛАССИФИКАЦИЯ УГРОЗ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Кузнецова, И. А. Классификация угроз экономической безопасности предприятия / Инна Алексеевна Кузнецова, Елена Олеговна Кюне // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверякова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 3. – № 58. – С. 120–128.

***Аннотація.** В статье определено содержание понятия «угроза экономической безопасности предприятия». Систематизированы угрозы экономической безопасности предприятия по основным классификационным признакам. Рассмотрены формы их проявления, предоставлена общая характеристика и обобщено их влияние на деятельность предприятия. На основе критического анализа дополнена существующая классификация с признаком по циклу управления и выделены стратегические, текущие и оперативные виды угроз. Обоснована целесообразность иерархической структуризации угроз по источнику возникновения. Предложено в группировке угроз экономической безопасности использовать иерархические и фасетные виды классификаций.*

***Ключевые слова:** экономическая безопасность предприятия; угрозы; классификация; цикл; управление; иерархия.*

Inna KUZNETSOVA

Doctor of Economics, Professor, Head of Management of Organizations and Foreign Economic Activity Department, Odessa National Economics University, e-mail: inna.stream@mail.ru

Olena KUEHNE

Lecturer, Management of Organizations and Foreign Economic Activity Department, Odessa National Economics University, e-mail: eyona@mail.ru

THE CLASSIFICATION OF THREATS TO ECONOMIC SECURITY OF AN ENTERPRISE

Kuznetsova, I., Kuehne, O. (2015), The classification of threats to economic security of an enterprise. Ed.: M. Zveryakov (ed.-in-ch.) and others [Klasyfikatsiia zahroz ekonomichnii bezpetsi pidpriemstva; za red.: M. I. Zveriyakova (gol. red.) ta in.], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 3, No. 58, pp. 120–128.

Abstract. *The article defines the content of the «threats to the economic security of an enterprise» concept. Threats to the economic security of an enterprise by main classification signs are systematized. Forms of their manifestation are considered, their common characteristic is given and their impact on the enterprise is generalized. Through the critical analysis existing classification with a sign within a cycle of management is complemented; strategic, operational and current types of threats are highlighted. The practicability of hierarchical structuring by the source of threats is grounded. The applying of hierarchical and faceted types of classifications when grouping threats to economic security is proposed.*

Keywords: *economic security of an enterprise; threats; classification; cycle; management; hierarchy.*

JEL classification: *L200*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сьогодні умови функціонування підприємства – це нестабільність внутрішнього і зовнішнього середовищ та комбіновані політичні та економічні невизначеності, що супроводжуються станом затяжної кризи. Наслідки таких обставин складають для підприємців надзвичайно складні умови, що вимагають протистояння, у котрому отримання найвищого із можливих рівнів захисту набуває особливого значення. Ефективна система управління, котра включає в себе забезпечення економічної безпеки підприємства, стає необхідною умовою здійснення та розвитку потенціалу підприємства та виживання на ринку.

Системний підхід до дослідження економічної безпеки підприємства передбачає вивчення загроз її стану, котрі мають дестабілізуючий стан та можуть нанести шкоду існуванню об'єкту як єдиного цілого.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. В науковій літературі поняття «загроза економічній безпеці» на рівні підприємства визначено неоднозначно. Його трактують як сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, які створюють небезпеку для реалізації його інтересів в економічній сфері [1, с.251]. Також загрозу визначають як будь-який конфлікт цілей функціонування і розвитку підприємства із зовнішнім або внутрішнім середовищем, а якщо цілі співпадають – як розбіжність шляхів їх досягнення, та як сукупність умов і чинників, які створюють небезпеку його життєво важливим інтересам [2, с.85].

Автори статті виходять з того, що поняття «економічна безпека підприємства» є родовим стосовно «загроза економічній безпеці». До того ж, визначення її сутності має містити суб'єкт, об'єкт та предмет загрози.

Оскільки економічна безпека підприємства є комплексним поняттям, то її доцільно розглядати як сукупність елементів. Вивчення наукових джерел дозволяє стверджувати, що найпоширенішим є виокремлення таких елементів [2; 3, с.89–96;]: фінансових, кадрових, техніко-технологічних, політико-правових, екологічних, інформаційних, силових.

Деякі автори, крім перелічених, виокремлюють ще інтелектуальну безпеку [4; 5], інноваційну [6], інтерфейсну, ринкову [7], соціальну [8], управлінську [9].

Кожний зі згаданих елементів характеризується власним змістом, набором індикаторів та способом забезпечення. Хоча і наявні незначні розбіжності, загалом автори схиляються до вищенаведеного переліку елементів економічної безпеки підприємства, який сформовано на підставі ресурсно-функціонального підходу.

Автори статті виходять з того, що економічна безпека є захистом від загроз. Як і склад елементів економічної безпеки, загрози, що їй погрожують є неоднорідними і потребують систематизації.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Забезпечення стабільності функціонування, стійкості розвитку й досягнення цілей діяльності підприємства визначається здатністю протистояти загрозам його економічній безпеці. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що визначенню сутності загроз економічній безпеці та безпосередньо їх класифікації приділено значну увагу. Актуальність потреби в працюючих класифікаціях загроз зацікавлює сучасних авторів, оскільки вона певним чином структурує емпіричний масив інформації і у такий спосіб визначає місце будь-якого об'єкта в системі. Це призвело до створення низки авторських класифікацій загроз економічній безпеці підприємства, загальною рисою котрих є виділення нових ознак. Втім, спроби систематизувати ознаки загроз майже не здійснюються, що є недоречним у перспективі своєчасного виявлення, оцінювання та ліквідування джерел небезпеки.

Постановка завдання. Мета статті полягає у критичному аналізі існуючих підходів сучасних науковців до ознак класифікації загроз економічній безпеці підприємства, систематизації основних класифікаційних ознак та встановленні взаємозв'язку між ними. Аналіз, структурування та угруповання існуючих ознак класифікації мають поліпшити розуміння загроз економічній безпеці та покращити здатність підприємств до протистояння руйнівним процесам.

Виклад основного матеріалу дослідження. Джерелом виникнення загроз економічній безпеці підприємства є чинники, що здійснюють свій вплив на стан безпеки. На підставі цього, з використанням методу узагальнення, загрозу економічній безпеці підприємства визначаємо як потенційну або сформовану сукупність факторів, які створюють небезпеку його стабільному існуванню та невиконанню його цілей діяльності.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що науковці класифікують загрози підприємству за низкою ознак.

За ступенем імовірності настання в [3] пропонується виділяти: невірогідні загрози; маловірогідні; вірогідні та цілком вірогідні. За цією ж ознакою низка авторів виокремлює меншу кількість класів – реальні та малоймовірні [10; 11], що, вважаємо, більш доцільним, оскільки є труднощі з оцінкою вірогідності, пов'язані з розробкою шкал оцінювання для значної кількості факторів загроз.

М. В. Фоміна – за можливістю виявлення [12], а В. А. Гадишев та О. Г. Поскочинова [13] – за ступенем очевидності, пропонують розділити загрози на явні та приховані. Останні можуть проявитися раптово, тому захист від них потребує прийняття термінових рішень, додаткових зусиль і коштів. Аналогічними є виокремлення за ознакою передбачуваності – прогнозовані та непередбачувані загрози [14, с.12–13], та за ознакою вірогідності реалізації: реальні загрози можуть здійснюватися у будь-який момент, а потенційні – у випадку формування певних умов [2, с.24].

Т. Г. Васильців та М. Б. Пасічник поділяють загрози за тривалістю впливу на функціонування підприємства [15, с.132–133]: довготермінові – наслідки протягом 3–5 років; середньо термінові – наслідки протягом 1–3 років та короткострокові – наслідки менш, ніж за рік.

Низка дослідників вважають за доцільне виділяти загрози залежно від можливості їм запобігати, тобто на форсмажорні та передбачувані [16, с.99]. Перші відрізняються непереборністю впливу (катастрофи, надзвичайні лиха, які змушують вирішувати і діяти

всупереч наміру), іншим можна запобігти превентивними заходами. Схожим є запропонований О. В. Орлик розподіл загроз економічній безпеці за характером прояву на закономірні та випадкові [1, с.254]. Автор вважає, що закономірні загрози мають стійкий, повторюваний характер та зумовлені об'єктивними умовами існування. Відповідно, випадкові відбуваються зненацька.

На наш погляд, ці дві класифікації не є коректними. Оскільки під загрозою розуміють наявні чи потенційно можливі чинники, що створюють небезпеку для стабільного існування підприємства, то загрози не можуть бути форсмажорними або випадковими. Такий характер мають лише втрати внаслідок випадкових причин.

Більш правомірною щодо повторюваності загроз вважаємо запропоновану Т. Г. Васильцевим та М. Б. Пасічником класифікацію загроз економічній безпеці за систематичністю прояву [15, с.132]:

- систематичні загрози – існують постійно (чи досить тривалий час) і завжди справляють свій вплив на діяльність підприємства. Вони мають систематичний характер прояву та пов'язані з відповідними процесами в ринковій економіці;
- несистематичні – справляють свій вплив на діяльність підприємства стохастично або з визначеним періодом виникнення. До таких загроз науковець відносить сезонні коливання попиту на продукцію, загрози стихійних лих, тимчасовий розрив відносин з постачальником або підрядником, нестабільність роботи дилерської мережі, тощо.

Залежно від обсягу втрат або ушкоджень, до яких може призвести дія деструктивного чинника, загрози поділяють на [15, с.133]: несуттєві; істотні; значні та катастрофічні.

З. В. Якубович, за ознакою людського впливу, виділяє об'єктивні та суб'єктивні загрози. Перші формуються незалежно від цілеспрямованої діяльності суб'єкта. До них відносять політичну та економічну нестабільність держави, непередбачувані зміни у законодавстві, що не залежать від діяльності конкретного підприємства чи його працівників. Суб'єктивні загрози, спричинені неефективною роботою підрозділів підприємства, його керівництва або окремих працівників, і відповідно можуть мати прояви в низькій конкурентоспроможності, нестійкості фінансового стану підприємства тощо [17, с.107].

Близькою є класифікація за мірою керованості, відповідно, на керовані та некеровані загрози [15, с.133]. На керовані загрози з метою зменшення їх наслідків може здійснювати прямий вплив керівництво підприємства. Некеровані загрози не підлягають впливу. Автори вважають, що ця класифікація загроз «відображає можливість локалізації менеджментом підприємства їхніх наслідків» [15, с.133]. Тобто, у кінцевому випадку, мова йде про зовнішнє та внутрішнє середовище організації. Тому, вважаємо, що більш істотно цю ознаку класифікації відбиває назва «за суб'єктами» або «за джерелом виникнення», та, відповідно, розподіл погроз на зовнішні та внутрішні. Доречі, ця класифікація є найбільш розповсюдженою.

Також розповсюдженою є класифікація за сферою виникнення загроз. Їх поділяють на [2, с.24]: правові; ринкові; політичні; екологічні; соціальні; науково-технічні; технологічні; демографічні.

Згідно з дослідженнями В. А. Гадишева та О. Г. Поскочиної [13], згадана класифікація має найбільше практичне застосування. Проте варто зауважити, що відповідно до ієрархічної моделі зовнішнього середовища підприємства перелічені класи є лише сегментами середовища непрямого впливу. Тобто загрози, спричинені їх впливом варто розглядати як ієрархічний рівень в класифікації за джерелами виникнення.

Вважаємо, що розповсюджена класифікація економічних загроз підприємства за ознакою «сфера діяльності підприємства», також є ієрархічним рівнем внутрішніх погроз. Її витоками є структурно-функціональний підхід до розуміння «економічної безпеки підприємства». Відповідно, класифікація охоплює всі структурні елементи економічної безпеки та дозволяє зосередити увагу на ретельному вивченні специфічних особливостей процесів, що відбуваються в окремо взятій сфері діяльності підприємства й можливості розроблення спеціальних управлінських рекомендацій. До неї включають загрози [15, с.134]:

фінансові, виробничі, кадрові, інформаційні, техніко-технологічні.

П. А. Колпаков запропонував розділити наведені вище загрози на два класи за об'єктами – ресурсними та потоковими. До перших віднесено кадрові, техніко-технологічні, сировинні, товарні. До поточкових – фінансові, транспортні, інформаційні.

Представляє інтерес класифікація, запропонована В. А. Гадишевим та О. Г. Поскочиною, які згрупували елементи економічної безпеки в ієрархічну класифікацію. Розподіл виконано за результатами опитування керівників підприємств, що дозволило виокремити дві групи загроз: таких, що частково піддаються нейтралізації, та таких, які нейтралізації не піддаються взагалі. До першої групи віднесено загрози підприємству як цілому, матеріальним активам, нематеріальним активам, фінансам; до другої – збереження персоналу, інформаційні, збереження клієнтури, перспективи розвитку [13].

Таким чином, питанням класифікації загроз економічній безпеці присвячена значна кількість наукових робіт. Загальною їх характеристикою є виокремлення окремих ознак (табл. 1). До того ж, результати критичного аналізу наукових джерел демонструють, що доволі часто ознаки виокремлюють за близькими характеристиками. Разом з тим, серед розглянутих ознак класифікації не приділено уваги ознаці за циклом управління.

Таблиця 1

Класифікаційні ознаки загроз економічній безпеці та їх види
(систематизовано та доповнено авторами)

Класифікаційні ознаки	Види загроз
ступінь імовірності	реальні та маловірогідні
можливість виявлення, або прогнозованість	явні та приховані; прогнозовані та непрогнозовані
тривалість впливу	довготермінові; середньотермінові; короткострокові
систематичність прояву	систематичні та несистематичні
величина втрат	несуттєві; істотні; значні; катастрофічні
людська діяльність	об'єктивні та суб'єктивні
ступінь керованості	керовані та некеровані
джерело виникнення	зовнішні та внутрішні
сфера виникнення загроз	правові; ринкові; політичні; екологічні; соціальні; науково-технічні; технологічні; демографічні
сфера діяльності підприємства	фінансові; виробничі; кадрові; інформаційні; техніко-технологічні
можливість нейтралізації	частково піддаються нейтралізації та не піддаються нейтралізації
цикл управління	стратегічні, поточні, оперативні

Сучасні науковці [18, с.99], точку зору яких поділяють автори статті, розрізняють три цикли управління: стратегічне, поточне та оперативне. Вони відрізняються за: характером проблем, що вирішуються; вимогами до обсягів та вірогідності інформації; методами обробки інформації; періодом циклу [18, с.103–104]. Відповідно, доцільно відокремлювати і три види загроз.

Доречі, Н. Ю. Гичева розрізняє три рівні економічної безпеки: стратегічний, тактичний та поточний [19, с.438], що також доводить доцільність виділення ознаки класифікації загроз за циклом управління.

На підставі проведеного аналізу наукових джерел можна зробити систематизацію основних ознак за якими класифікують загрози економічній безпеці, уникаючи повторення близьких за сутністю (табл. 1).

Враховуючи те, що просте додавання складових у класифікацію загроз не дозволяє їх упорядкувати, інтерес представляє ієрархічна класифікація І. Г. Манцурова та О. В. Нусінова. Авторами за сферою походження виокремлено загрози, що виникають у процесі звичайної діяльності підприємства, репутаційні та загрози зовнішнього тиску. На другому рівні ієрархії

виділено, за характером спрямування, загрози основної діяльності підприємства та загрози забезпечення цієї діяльності.

До перших належать фактори, що виникають у процесі основної діяльності підприємства та зумовлюють зменшення його економічних результатів (загрози фінансовому та майновому стану підприємства, прибутковості тощо). До загроз забезпечення діяльності підприємства науковці віднесли чинники, що впливають на діяльність підприємства опосередковано та створюють перешкоди для її забезпечення. Також на другому рівні ієрархії розміщено класифікацію загроз зовнішнього тиску за суб'єктами зовнішнього середовища, згідно якої виділено загрози з боку влади та загрози з боку конкурентів. На третьому рівні ієрархії кожен вид загроз другого рівня класифікується за низкою ознак: загрози основної діяльності підприємства запропоновано класифікувати за напрямом впливу на економічний результат підприємства; загрози забезпечення діяльності підприємства – за її напрямками; загрози з боку влади та конкурентів класифіковано за ознакою об'єктів впливу [20].

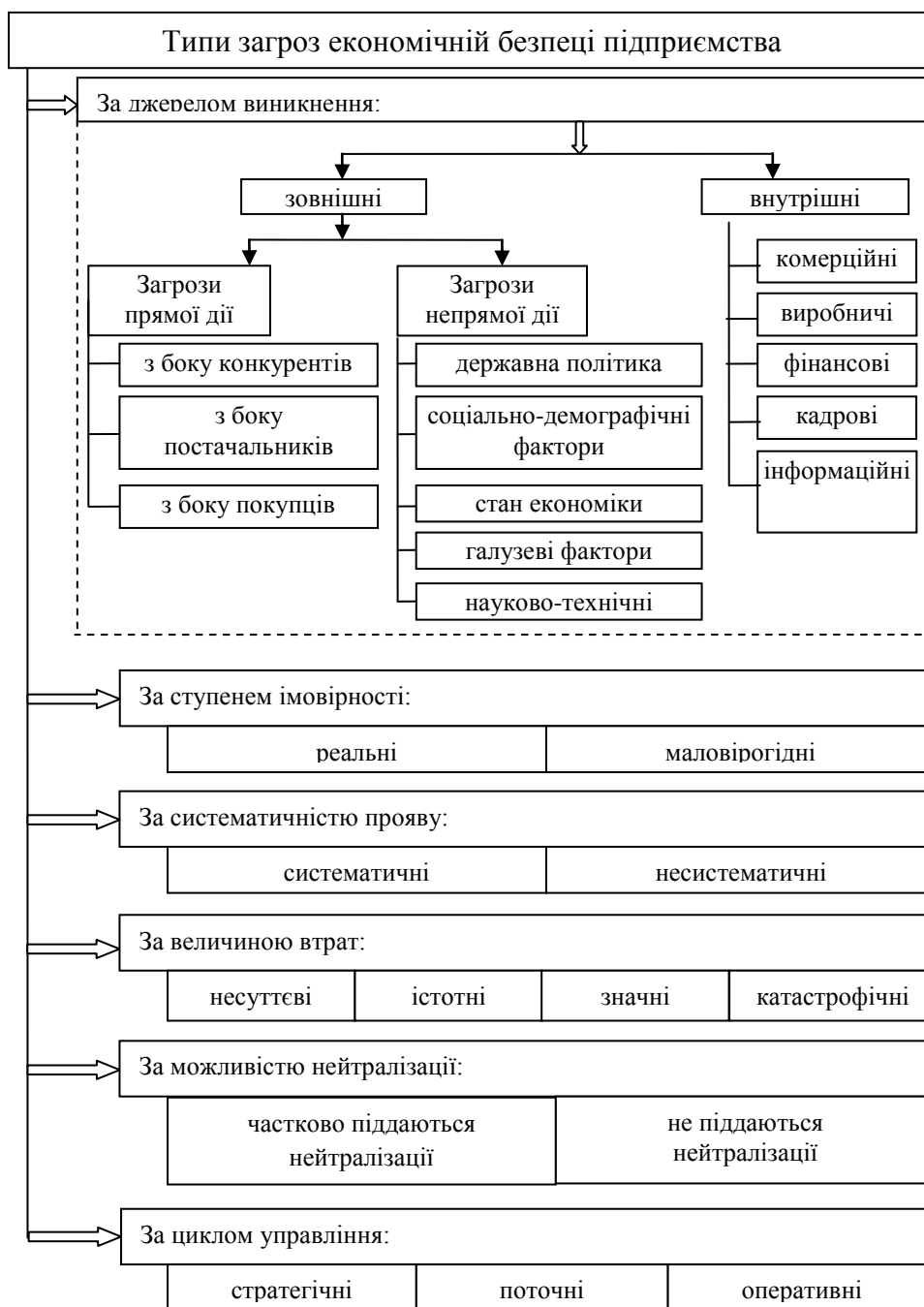

Рис. 1. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства (узагальнено та доповнено авторами)

Оскільки метою класифікації є впорядкування певних об'єктів, то розглянуте угруповання І. Г. Манцурова та О. В. Нусінова має істотну перевагу над розрізненими класифікаціями. Проте, вважаємо, що загрози ринковому стану більш доцільно віднести до загроз зовнішнього тиску. Виокремлення окремим класом репутаційних загроз також є не виправданим.

Вважаємо, що більш доцільним є поділ загроз за джерелом виникнення, оскільки він відповідає системному підходу до середовища підприємства. Виходячи з цього на першому рівні варто виокремити загрози зовнішні і внутрішні.

У менеджменті для зовнішніх чинників є стале угруповання і саме вони є витокami загроз економічній безпеці, тому можна його використати для відповідного розділення на другому рівні на загрози прямої і непрямой дії. Що стосується внутрішніх загроз, то виходячи з угруповання ресурсів підприємства, їх доцільно на другому рівні розділити на комерційні, виробничі, фінансові, кадрові та інформаційні.

Класифікація має за мету не тільки впорядкування елементів. Вона є підставою для створення системи економічної безпеки на підприємстві. Виходячи з цього, серед систематизованих нами класифікаційних ознак загроз економічній безпеці найважливішими є: ступінь імовірності; систематичність прояву; величина втрат; можливість нейтралізації; цикл управління.

Проте перелічені ознаки не представляється надати у вигляді ієрархії. Тому, вважаємо, що для класифікації загроз доцільно використати одночасно ієрархічну та фасетну види класифікацій (рис. 1).

У такий спосіб нами впорядковано основні типи загроз економічній безпеці підприємства, що дозволяє у подальшому розробити систему управління, направлену на розробку випереджаючих впливів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, у статті було проаналізовано, систематизовано та доповнено існуючі сьогодні ознаки класифікації загроз економічній безпеці підприємства. За результатами опрацювання було зроблено такі висновки:

1. У визначенні сутності поняття «загрози економічній безпеці» ми виходимо з того, що поняття «економічна безпека» є родовим стосовно останнього. Логічним його визначити як потенційну або сформовану сукупність факторів, які створюють небезпеку його стабільному існуванню та невиконанню цілей його діяльності.
2. Доцільним є виокремлення типів загроз економічній безпеці підприємства за ознакою існуючих циклів управління підприємством.
3. Відповідно до ієрархічної моделі середовища підприємства, доцільним стає ієрархічне структурування зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці підприємства.
4. Систематизація основних ознак, за котрими класифікують загрози економічній безпеці, довела раціональність одночасного використання ієрархічної та фасетної класифікацій.

Література

1. Орлик О. В. Система загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання / О. В. Орлик // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 1. – № 52. – С. 250–257.
2. Гусев В. С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В. С. Гусев, Б. И. Кузин, М. Д. Медников. – СПб.: Очарованный странник, 2001. – 256 с.
3. Ареф'єва О. В. Планування економічної безпеки підприємств: монографія / О. В. Ареф'єва, Т. Б. Кузенко. – К.: Вид-во Європейського університету, 2004. – 170 с.
4. Ільяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С. Н. Ільяшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – № 3 (21). – С. 12–19.
5. Вірченко В. В. Інтелектуальна безпека підприємства та шляхи її забезпечення / В. В. Вірченко // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – 2013. – № 11 (200). – С. 51–54.

6. Козаченко Г. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: монография / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарев, О. М. Ляшенко. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
7. Сак Т. В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації / Т. В. Сак // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 404–408.
8. Модування економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія / В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк та ін. – Х.: Інжсек, 2006. – 240 с.
9. Мацеха Д. С. Економічна безпека підприємства / Д. С. Мацеха // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – 2013. – Вип. 1. – № 48. – С. 128–133.
10. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності: економіко-правовий аспект: навч. посіб. / М. І. Камлик. – К.: Атіка, 2005. – 432 с.
11. Фоміна М. В. Проблеми економічно безпечного розвитку підприємств: теорія і практика: монографія / М. В. Фоміна. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2005. – 140 с.
12. Долженков О. Ф. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах: монографія / [О. Ф. Долженков, Ж. О. Жуковська, О. М. Головченко; за заг. ред. О. Ф. Довженкова]. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. – 208 с.
13. Гадышев В. А. Классификация угроз экономической безопасности предприятия [Электронный ресурс] / В. А. Гадышев, О. Г. Поскочинова. – Режим доступа: <http://vestnik.igps.ru/wp-content/uploads/V32/6.pdf>.
14. Зеркалов Д. В. Экономическая безопасность: монографія / Д. В. Зеркалов. – К.: Основа, 2011. – 586 с.
15. Васильців Т. Г. Чинники та джерела загроз економічній безпеці підприємства / Т. Г. Васильців, М. Б. Пасічник // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Вип. 18.10. – С. 128–135.
16. Мельник О. О. Система загроз економічної безпеки підприємства / О. О. Мельник // Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. праць. – Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – № 25. – С. 97–103.
17. Якубович З. В. Ідентифікація загроз економічній безпеці машинобудівного підприємства / З. В. Якубович // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 3 (28). – С. 107–112.
18. Кузнецова І. О. Моніторинг як складова процесу управління підприємством хлібопродуктів: теорія та методологія: монографія / І. О. Кузнецова. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – 228 с. – Бібліогр.: с. 197–223.
19. Гичева Н. Ю. Диагностика экономической безопасности как составляющая антикризисного управления предприятием / Н. Ю. Гичева // Коммунальное хозяйство городов: науч.-техн. сб. – 2009. – № 89. – С. 435–440.
20. Манцуров І. Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств [Електронний ресурс] / І. Г. Манцуров, О. В. Нусінова // Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання. – 2011. – № 9. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

References

1. Orlyk, O. V. (2014), «The system of security threats to economic entities» [Systema zahroz ekonomichnii bezpetsi subiektiv hospodariuvannia], Socio-economic research bulletin, Issue 1, No. 52, pp. 250–257 (ukr)
2. Gusev, V. S., Kuzyn, B. Y., Mednykov, M. D. (2001), «Economic organization and security of business entities» [Ekonomika i organizatsiya bezopasnosti khozyaystvuyushchikh subektov], Charmed wanderer, SPb, 256 p. (rus)
3. Arefieva, O. V. (2004), Economic security of an enterprises planning [Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv], Typography of European university, Kyiv, 170 p. (ukr)
4. Iliashenko, S. N. (2003), «The components of economic security of an enterprise and approaches to their evaluation» [Sostavlyayushchie ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya i podkhody k ikh otsenke], Actual problems of economy, No. 3 (21), pp. 12–19 (rus)

5. Virchenko, V. V. (2013), «Intelligent security of an enterprise and ways to it's providing» [Intelektualna bezpeka pidpriemstva ta shliakhy yii zabezpechennia], *Bulletin of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University*, No. 11 (200), pp. 51–54 (ukr)
6. Kozachenko, G. V. (2007), *Economic security of an enterprise: essence and providing mechanism: monograph* [Ekonomicheskaya bezopasnost predpriyatiya: sushchnost i mekhanizm obespecheniya: monografiya], Libra, Kyiv, 280 p. (rus)
7. Sak, T. V. (2015), «Diagnosing the level of economic security with limited information» [Problemy diahnostuvannia rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva v umovakh obmezhenosti informatsii], *Global and national economic problems*, No. 3, pp. 404–408 (ukr)
8. Heiets, V. M., Kyzym, M. O., Klebanova, T. S. and others (2006), *Modeling of economic security: state, region, enterprise: monograph* [Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo: monografiia], Inzhhek, Kharkiv, 240 p. (ukr)
9. Matsekha, D. S. (2013), «Economic security of an enterprise» [Ekonomichna bezpeka pidpriemstva], *Socio-economic research bulletin, Issue 1*, No. 48, pp.128–133 (ukr)
10. Kamlyk, M. I. (2005), *The economic security of business activity* [Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti], Atika, Kyiv, 432 p. (ukr)
11. Fomina, M. V. (2005), *Problems of safe economic development of an enterprise: theory and practice: monograph* [Problemy ekonomichno bezpechnoho rozvytku pidpriemstv: teoriia i praktyka: monografiia], DonDUET, Donetsk, 140 p. (ukr)
12. Dolzhenkov, O. F., Zhukovska, Zh. O., Golovchenko, O. M. (2007). Ed. by O. F. Dolzhenkov *Economic security guarantee features for business activity in market conditions: monograph* [Osoblyvosti harantuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemnytskoi diialnosti v rynkovykh umovakh: monografiia], OYUI KXUVS, Odessa, 208 p. (ukr)
13. Gadyshev, V. A., Poskochinova, O. G. «Classification of threats to economic security of an enterprise» [Klassifikatsiia ugroz ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya], available at: <http://vestnik.igps.ru/wp-content/uploads/V32/6.pdf> (rus)
14. Zerkalov, D. V. (2011), *Economic security: monograph* [Ekonomicheskaya bezopasnost: monografiya], Osnova, Kiev, 586 p. (rus)
15. Vasylytsiv, T. G. (2010), «Factors and sources of threats to economic security of an enterprise» [Chynnyky ta dzherela zahroz ekonomichnii bezpetsi pidpriemstva], *Scientific Bulletin NLTU of Ukraine*, No. 18, pp. 128–135 (ukr)
16. Melnyk, O. O. (2011), «The system of threats to economic security of an enterprise» [Systema zahroz ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva], *Bulletin of National Technical University «KHPI», Theme Vol.: Technical progress and efficiency*, Kharkov, No. 25, pp. 97–103 (ukr)
17. Yakubovych, Z. V. (2010), «Identifying threats to economic security of engineering enterprise» [Identyfikatsiia zahroz ekonomichnii bezpetsi mashynobudivnoho pidpriemstva], *Galician Economic Bulletin*, No. 3 (28), pp. 107–112 (ukr)
18. Kuznetsova, I. O. (2009), *Monitoring as a part of bread processing management: theory and methodology: monograph* [Monitorynh yak skladova protsesu upravlinnia pidpriemstvom khllobproduktiv: teoriia ta metodolohiia: monografiia], Printing house, Odessa, 453 p. (ukr)
19. Gicheva, N. Yu. (2009), «Diagnosis of economic security as a component of crisis management» [Dyagnostika ekonomicheskoy bezopasnosti kak sostavlyayushchaya antikrizisnogo upravleniya predpriyatiem], *Tech-science digest «Communal services of cities»*, No. 89, pp. 435–440 (rus)
20. Mantsurov, I. G. «Construction of hierarchical structure of economic security components of an enterprise» [Pobudova iierarkhichnoi struktury skladovykh ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (ukr)